

det den rejsende at finde Thjorsaaens Kilder. Denne store Flod, den største i Island, har sit Udspring fra en Gletscher i Hofsjökulens nordøstlige Hjørne; denne nordligste Arm forener sig med en anden Elv, der fører klart Vand og udspringer lidt sydligere paa Sprengisandur. Hele Nordranden af Hofsjökull med dens mange Gletschere undersøgte ogsaa. Fra Hofsjökuls nordlige Gletschere udspringer Jökulsá eystri og Jökulsá vestri i mange Arme. Disse to vandrige Elve ere Kildefloder til Héradsvötn, der udgyde sig i Skagafjorden.

Ved Hofsjökuls Rand findes ogsaa flere Tuffjælde, der ikke findes paa Kortet, og paa Højlandet fandtes ogsaa flere nye Søer. Højlandet dækkes for en stor Del af præglaciale Lavaer; Basalten træder ogsaa hist og her frem, og den dækkes af Tuf og Breccie, der have en temmelig stor Udbredelse i Nærheden af Hofsjökull. Tæt ved Jökelen opdagedes ogsaa to betydelige, før ukjendte Lavastømme. Efter at Fjeldrejsen, trods ugunstigt Vejr, Kulde, Sne og Regn, lykkelig var overstaaet, undersøgte den vestlige Del af Skagafjorden, hvorpaa Dr. Thoroddsen rejste ud til

Skagi, en Halvø mellem Skagafjord og Húnaflói. Denne Halvø, hvis Indre optages af lavtliggende Mosestrækninger med en Mængde Søer, dannes af præglaciale Lavaer, der hist og her træde frem i høje Klipper langs Kysten, medens de sydligere, meget sønder-skaarne Bjærgegne, der adskille Skagafjorden fra Hunavatnssyssel, ere dannede af Basalt med enkelte Liparitpletter. Efter at have undersøgt Dalene østfor Blanda, rejste Thoroddsen tværs over Landet til Reykjavik og derfra med Postskibet „Laura“ til Kjøbenhavn.

Paa denne Rejse har Dr. Thoroddsen, ligesom tidligere, samlet Materiale til et geologisk Kort over hele det undersøgte Terræn og opmaalt de før lidet kjendte Dele af Højlandet. Nu staar der kun tilbage at undersøge Egnene mellem Blanda og Hrótafjorden op til Langjökull, og hvis dette lykkes ham næste Sommer, har han efter den oprindelig lagte Plan undersøgt hele Island geologisk og geografisk. Det store indre Højland, mere end $\frac{2}{3}$ Dele af hele Landet, var før hans Rejser meget lidet kjendt, men vil næste Aar helt igjennem være geografisk og geologisk undersøgt.

Premierløjtnant Daniel Bruuns arkæologiske Undersøgelsesrejse til Færøerne og Island 1896.

I indeværende Sommer fra April Maanedes Slutning til Midten af August har Prmlt. *Daniel Bruun* besøgt Norge, Færøerne og Island for at foretage arkæologiske og kulturhistoriske Studier.

Som man vil erindre, ledede Premierløjtnanten i 1894 den af Kommissionen for Undersøgelser i Grønland udsendte Expedition til Julianehaabs Distriktet. Paa denne lykkedes det ham at løse Spørgsmaalet om, hvorledes Nordboernes Boliger havde set ud i Grønland i gamle Dage*). Det viste sig nemlig, at de ganske lignede de islandske.

Der var dog mange Forhold, som kun kunde erkjendes ved Sammenligning med de islandske Bygningsformer, hvorfor et Besøg paa Island var meget ønskeligt. Da der endvidere syntes at være Paavirkning af

*) Se „Geogr. Tidsskr.“ 13. Bind, 1. og 2. Hefte.

Bygningsstykke fra det øvrige Norden, besluttede Løjtnant Bruun tillige at besøge Norge og en passant Færøerne. Udgifterne til Rejsen afholdtes af Kultusministeriet og Carlsbergfondet.

Først besøgte de vestlige Kystegne i Norge for at komme til Klarhed over Bygningsstykke i de Distrikter, hvorfra Forbindelsen med Island og Grønland hovedsagentlig maa antages at have fundet Sted. Sammesteds undersøgte flere af de saakaldte „Bydeborge“, hvor Befolkningen maa antages i gamle Dage at have søgt Tilflugt i Ufredstider.

Saadanne „Borge“, hvilke oftest ere beliggende højt tilfjælds, findes mange Steder ved Østersøens Bredder helt op til Finland, men det viste sig, at der ogsaa var Tilknytningspunkter paa Island og Færøerne. Paa sidstnævnte Sted findes nemlig en Mængde Punkter — naturlige Fæstninger — hvorhen Befolkningen

søgte, naar Søroverne kom. De have være benyttede langt ned i Tiden. Til slige „Borge“ knytter sig ofte Udkigshuse og Rester af Opholdshuse, i hvilke der blev foretaget Udgravninger.

Paa Færøerne fandtes en Del gamle Boligtomter, af hvilke nogle udgravedes. Det syntes at fremgaa af Undersøgelsen, at Beboelseshusene i den ældste Tid ligesom i Norge have ligget spredte, i alle Tilfælde ikke saa stærkt sammenstillede som paa Island og Grønland. Bygningsmaterialet har fornemmelig været Græstørv og Jord samt i ringere Grad Træ.

Endvidere fandtes en Del Forraadshuse byggede af Sten alene paa lignende Maade som i Grønland.

Særligt interessante Resultater gav Udgravninger i et Par af de gamle *Islendingatofir*, hvor Islændere siges at have overvintret paa Rejse til og fra Norge. Paa Borden fandtes saaledes f. Ex. en vel bevaret Røgstue med Arnested og Bænke. Tæt ved Siden laa et isoleret lille Forraadshus og Rester af en Plads for en c. 40' lang Baad.

Paa Færøerne indhentes endvidere Oplysninger om en Mængde andre Fortidsminder saasom Grave, hellige Kilder, Kirker, Thingsteder m. m.

Opholdet paa Island varede fra Slutningen af Juni til Midten af August, og Undersøgelserne gav her særdeles interessante Oplysninger. Overalt i Landet træffer man en Mængde Oldtidsminder, af hvilke Sagatidens Kulturliv kan studeres. Ploven har nemlig ikke her som andendets ødelagt Minderne fra Fortiden.

Paa Island ere de klimatiske Forhold paa Nord- og Sydlandet væsentlig forskellige, hvilket har sat sit Præg i Husenes Indretning. Medens Vejret paa Nordlandet er saa barskt, at Faar ikke kunne gaa ude hele Vinteren, har det modsatte været Tilfældet paa Sydlandet i gamle Dage ligesom paa Færøerne. Sydlandet ligner derfor mere Færøerne og Norge. Paa Nordlandet findes flere Ligheder med grønlandske Forhold.

Der foretoges ikke faa Udgravninger i forskellige Ruiner. De smukkeste Resultater erholdtes ved Undersøgelser i gamle hedenske Templer (Gudehove), af hvilke der paa Island er mange Rester.

Særligt maa fremhæves Udgravning af *Thorgejr Godes* Hov paa Ljosavatn ved Øfjord. Denne Gode satte Aar 1000 paa Althinget Kristendommens Vedtagelse igjennem; derfor havde hans Gudhov særlig Interesse. Det viste sig, at det var forgaaet ved Ild. Det var beliggende med Længden i NV-SØ og havde været opført ligesom de fleste Bygninger paa Island hovedsagelig af Jordtørv paa et Underlag af Sten. Det dannede en langagtig, tildels firkantet og tredelt Bygning

med noget afrundede Hjørner. I det nordvestligste og mindste Rum fandtes et stort Ildsted med Aske og Slagger af en stor Gryde (?) samt nogle Dyreknogler. I det store Rum fandtes en Mængde Knogler spredte over Gulvet, foruden forrustede Jærnredskaber m. m. Knoglerne ere af Hest, Ox og Faar efter velvillig Bestemmelse af Hr. Viceinspektør *Winge*.

Ligeledes foretoges Undersøgelser og Udgravninger paa adskillige af Vaarthingstederne, og Althingstedet ved *Thingvalla* besøgte. Lovbjærgets Beliggenhed, der har været noget omtvistet, var særligt Gjenstand for Undersøgelse.

Medens der tidligere ikke var konstateret Tilstedeværelsen af de i Sagaerne omtalte *Virker* (Befæstninger) om Gaardene, lykkedes det at finde saadanne i Skagefjord paa et Par Gaarde. De dannede mandshøje Ringvolde tæt om Gaardenes Huse.

Ved andre Gaarde fandtes Forsvaret ikke om selve Gaarden, men paa en nærliggende Bakke.

En Mængde Ruiner af gamle Folde og Stalde af forskellig Slags undersøgte. De viste, at Faaredriften i gamle Dage har været den samme som nu til Dags. Koholdet er derimod aftaget ganske betydeligt. Der findes Ruiner af Kostalde paa middelstore Gaarde, hvilke aabenbart have indeholdt c. 30 Køer; nu holdes paa slige Gaarde kun et Par.

Endelig besaas en Mængde Ruiner af gamle Gaarde, særlig i *Tjorsaaadalen*, hvor *Erlingsson* ifjor foretog Udgravninger i de under Lava og Aske dækkede Ruiner. Ligheden mellem Nutidens og Fortidens Bygningsmaade var overalt paafaldende.

Da Bygningsmaterialet i Norden i gamle Dage ligesom nu har været forskjelligt i de forskellige Lande idet det paa Grønland og Færøerne hovedsagelig har været Sten og Græstørv, paa Island Græstørv og i ringere Grad Sten, medens det i Norge fornemmelig har været Træ, er det naturligt, at der maa være betydelige Særegenheder med Hensyn til Boligernes Indretning i de forskellige Lande. I det hele og store kan man dog sige, at Lighederne ere slaaende. De i Norge oprindeligt spredt liggende Beboelseshuse synes efterhaanden at være trukne tættere sammen paa Island og Grønland, først paa én Linje og derefter i flere bag hinanden liggende Linjer, grupperede om en Midtergang. Nordboerne synes ikke blot efter Ruiner at dømme, men ogsaa efter Fundene i Kristiania- og Reykjavik-Museerne at have levet under nogenlunde ens Former saavel i Norge, paa Færøerne og Island som i Grønland, Former, som tildels have holdt sig til den Dag i Dag paa Færøerne og Island. Derfor ville Stu-

dier i de nævnte Lande være af den største Betydning til Forstaaelse af Sagatiden.

Premierløjtnant Bruun hjembringer en Mængde

Skitser, Opmaalinger og Tegninger fra sin Rejse, ligesom en Del Fund, der nærmest ville komme Museet i Reykjavik til Gode.

Opmaaling paa Island.

Under Ledelse af Premierløjtnant i Flaaden *V. Garde* har en af Marineministeriet udsendt Expedition i afvigte Sommer opmaalt *Hvammsfjorden* paa Islands Vestkyst. Det islandske Althing bevilgede ifjor 3000 Kroner til dette Foretagende, og det i Opmaalingen særligt interesserede Dala-Syssel tilskød endvidere 2000 Kroner. I Expeditionen deltog Sekondløjtnant i Flaaden *Ellbrecht*, en Maskinassistent, en Underofficer og 3 Menige. Expeditionen raadede over en Dampbarkas og en Jolle samt Udstyr af Instrumenter, Loddeapparater, Telte, Soveposer o. s. v., tilhørende Marineministeriet og den grønlandske Kommission.

Hvammsfjorden er den sydlige af den store *Brede-fjords* to indre Forgreninger. Fjordens Inderste er kun 4 Mil fjærnet fra det Inderste af Nordlandets store Indskæring *Hunaflói* eller *Skagestrandsbugten*. Omkring Fjorden, der i gamle Dage blandt andre af Sagalitteraturens Ypperste husede Erik den Røde, *Kjartan* og *Gudrun*, findes nu en rig islandsk Bebyggelse. Beboerne have i lang Tid haardt følt Savnet af en Handelsplads, da Vejen over Land til nærmeste Handelsplads er meget lang, og da Søvejen er saa vanskelig, at kun ganske enkelte af Fjordens Beboere kjende den Kunst at befare den med deres Baade. Dette synes noget underligt; men naar man hører, at Adgangen til denne omtrent 7 Kvadratmil store Fjord er opfyldt af Hundreder større og mindre Øer, hvorimellem Tidevandet sætter en Strøm, som under almindelige Forhold løber omtrent 8 Mils Fart, og som under stærkt Spring naar

op til omtrent 12 Mils Fart, da kan man ikke undres over, at den islandske Bonde kun ugjærne indlader sig paa at befare disse Farvande med sine surt erhvervede Ejen dele.

Foruden at kortlægge Landet og opmaale Fjorden var det Expeditionens Hovedopgave at finde og opmaale et anvendeligt Løb gennem denne Skjærgaard, saa at Hvammsfjord eventuelt kunde besejles af Skibe, og Beboerne derved faa deres Fornødenheder paa en lettere og billigere Maade end hidtil.

En anden og mere vidtrækkende Betydning havde Opmaalingen ogsaa derved, at Hvammsfjord under særligt uheldige Isforhold paa Nordlandet kan blive Havneplads for en Del af dette. Som alt ovenfor nævnt, ligger Hvammsfjords Inderste kun 4 Mil fra *Hunaflói's* Inderste; er denne sidste da i længere Tid spærret af Isen, have Bønderne den Udvej at søge til den Handelsplads, som eventuelt oprettes ved Hvammsfjord. Hverken denne eller Bredefjord vides nogensinde at have været spærrede af Polarisen.

Opmaalingen udførtes i Juni, Juli og August. Vejret var saa slet som vel muligt til Opmaaling og Teltliv, idet Regn og Blæst hørte til Dagens Orden; naar dertil kommer den alt omtalte Strøm, vil det forstaaes, at Livet var anderledes end det, som plejer at leves paa vore hjemlige Opmaalingsture. Resultatet var imidlertid gunstigt, idet Opmaalingen tilendebragtes, og et anvendeligt Løb fandtes for Dampskibe af indtil 16 Fods Dybgaende. Sejlskibe bør derimod, af Hensyn til Strømmen, ikke forsøge paa at besejle Fjorden.